

PÄÄKIRJOITUS

Elvytysruiskeesta kipupakettiin?

Seija Ilmakunnas

Koronaviruspandemian pelätty toinen aalto iski Suomeen syksyllä. Tauti ei tukahtunut kevhään rajoitustoimilla, vaikka niitä voi pitää onnistuneina sekä tartuntojen määrällä että talousvaikutuksilla punnittuna. Kansainvälisessä vertailussa Suomi on osoittanut ainakin suhteellista kriisinkestävyyttä, kuten Hanna Tiirinki ja Markus Sovala arvioivat artikkelissaan *Kansantaloudellisen aikakauskirjan* tässä numerossa.

Terveyden suojelemiseksi ja poikkeustoitumista aiheutuvien tulomenetysten kompensoimiseksi on tehty isoja yhteiskunnallisia ratkaisuja. Julkinen valta on toiminnallaan asettanut rajoituksia yksityiselle elinkeinotoiminnalle ja pyrkinyt kompensoimaan niistä aiheutuneita tulomenetyksiä massiivisilla tukitoimilla. Vielä keväällä useat taloutta koskevat ennusteet perustuivat oletukselle, että mittavat rajoitustoi-

met kestäisivät vain muutaman kuukauden määräajan. Kielikuvana tällaista politiikkaa kuvattiin kriisiajan ”syväjäädytykseksi”. Sen mukaan epidemian väistyttyä syksyyn mennessä rajoitteet ja tukitoimet olisi voitu poistaa, jolloin tuotantokoneisto löytyisi jään alta entisessä iskussa ja taloudellinen aktiviteetti voisi palata nopeasti lähes entiselleen. Tällainen politiikka toimii parhaiten tilanteessa, jossa epidemian kesto on lyhyt ja voidaan arvioida etukäteen riittävän tarkasti.

Käytännössä taloudet toipuvat hitaammin, sillä epidemia jatkuu edelleen ja toisen aallon vanavedessä tarjontarajoitteita on jouduttu otamaan uudelleen käyttöön. Tässä kriisissä negatiiviset tarjonta- ja kysyntätekijät näyttävät lisäksi vahvistavan toinen toisiaan ja kansalaisten pelolla taudin tarttumisesta arvioidaan

olevan jopa suurempi vaikutus kuin rajoitustoimilla. Tällöin rajoitteiden asteittain hellittäessäkin heikko tulokehitys ja pelkotekijät vaimentavat kulutuskysyntää ainakin jonkin aikaa. Myös yksityiset investoinnit lähtevät vain hitaasti liikkeelle, koska yritykset joutuvat vielä karsimaan menojaan ja luotonsaanti voi olla edelleen vaikeaa. Taudin taltuttua, todennäköisesti vasta rokotteen tultua laajasti saataville, ja poikkeustoimien purkamisen jälkeen talouden pelisäännöt palaavat kutakuinkin entiseensä, mutta niin sanotut hystereesitekijät voivat edelleen painaa taloutta. Tällaisista pysyvistä tai ainakin hyvin pitkän aikaa jälkensä jättävistä haittavaikutuksista tulisi päätöksentekijöidenkin kantaa erityistä huolta.¹

Erilaiset kehityskulut ovat mahdollisia ja epävarmuus on edelleen huomattavaa. Tästä huolimatta päätöksenteon perustaksi tarvitaan jäsenettyjä ja määrällisiäkin arvioita talouskehityksestä. Ekonomistille luonteva jäsenitys vaiheistaa koronakriisin jaksoihin, missä ensimmäisen vaiheen muodostaa talouden *lockdown*. Siinä talous supistuu erityisesti rajoitustoimien aikana ja niiden vuoksi, ja sen vaikutusta voidaan kuvata talouden melko välittömällä supistumisella. Sitä seuraa talouden toipumisvaihe, jolloin talous voi kasvaa keskimääräistä nopeammin. Tässä *catch up* -vaiheessa kasvua tukee niin patoutuneen kulutuskysynnän purkautuminen kuin julkisen talouden elvyttävät toimet. Yrityksillä on lisäksi vapaata kapasiteettia piristyvään kysyntään vastaimiseksi.

Kolmannessa vaiheessa kyse on kasvuvaiikutuksista keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä, eli vaikutuksista talouden potentiaaliseen kasvuun. Negatiivisia kasvuvaiikutuksia syntyy, jos kriisi heikentää rahoitusvaikeuksissa sinnittelevien yritysten T&K-toimintaa tai jos kriisi hidastaa tuottavuuden kehitystä ja luovaa tuhoa ylläpitämällä kannattamatonta yritystoimintaa kuten zombie-yrityksiä tukien varassa pitkään. Pitkittyvä työttömyys ja sen mukana inhimillisen pääoman rapautuminen ovat myös riskejä, jotka voivat jättää pysyviä jälkiä potentiaalisen tuotannon kehitykseen. Vastavoimia näille negatiivisille tekijöille löytyy myös esimerkiksi digitalisaation saamasta lisävaihteesta ja kriisiaikana vauhditetuista energia- ja ilmastopoliittikan innovaatioista.

Toteutuneen kehityksen ja ennustelukujen valossa voidaan tässä vaiheessa haarukoida lähinnä ensimmäistä ja osin myös toista vaihetta (*lockdown* ja *catch up*). Kuluvaan vuoteen koskevien ennakkotietojen ja syksyn talousennusteiden mukaan talous supistuu Suomessa tänä vuonna noin neljä ja puoli prosenttia, mikä on selvästi vähemmän kuin euroalueella keskimäärin. Tuoreimmat valtiovarainministeriön luvut parille lähivuodelle ovat ennakoineet vahvempaa kasvua kuin keväiset ennusteet. Euroopan komission näkemys tästä *catch up* -vaiheesta on myönteisempi kuin valtiovarainministeriön, sillä komission mukaan Suomessa saavutettaisiin kriisiä edeltänyt taso vuoden 2022 lopulla, kun taas valtiovarainministeriön mukaan se saavutettaisiin vasta vuonna 2023. Näiden arvioiden toteutuessa Suomen talous selviäisi kohtuullisesti tämän vuosituhattoisen toisesta suuresta kriisistään. Luonnollisesti tätä ei toistaiseksi ole täyttä varmuutta, koska syksyn ennusteita laadittaessa ei ole ollut vielä

¹ *Kansantaloudellisen aikakauskirjan "koronanumerossa" 2/2020 Juba Tervala tarkasteli tarkemmin epidemian eri taltuttamisstrategioiden vaikutuksia pidemmällä aikavälillä.*

riittävää tietoa muun muassa uusista rajoitus-toimista. Toisaalta ennusteiden laatimisen jälkeen on saatu myös myönteisiä uutisia toimivan rokotteen todennäköisestä markkinoille saamisesta.

Viime keväänä raporttinsa jättäneen Vihriälän työryhmän näkemys oli selvästi synkempi. Työryhmä arvioi raportissaan *Talouspolitiikan strategia koronakriisissä*, että kestäisi kymmenen vuota palata kriisiä edeltävälle tasolle. Keskitien skenaarion mukaan talous supistuisi aluksi yhdeksän prosenttia ja kasvaisi sen jälkeen aiemmin arvioitua potentiaalisen tuotannon tahtia ilman mitään *catch up* -vaihetta. Raportin synkän skenaarion perusteluna oli vuoden 2008 finanssikriisin jälkeinen vuosikymmen, jolloin tuotannon entisen tason saavuttaminen kesti juuri tuon kymmenen vuotta. Aikakautta tosin leimasivat Suomessa peräkkäiset negatiiviset epäsymmetriset sokit, joiden alle normaali kriisistä toipumisen dynamiikka peittyi.

Tuotannon supistuminen kriisin alkuvaiheessa on jäänyt Suomessa selvästi pienemmäksi kuin työryhmän raportissa arvioitiin. Uudemmissa ennusteissa on lisäksi arvioitu, että kriisin jälkeisinä vuosina tapahtuu ainakin lievää kasvun kiihtymistä. Vaikutusten osittaisen kiinnikuroutumisen puolesta puhuvat niin kriisin aikana patoutuneet kulutustoiveet ja -tarpeet kuin mittavat elvytystoimetkin, joita toteutetaan sekä kansallisilla toimilla että EU:n yhteisellä elvytyspaketilla. Ennakoitua suuremmat elvytystoimet ovat tulleet mahdollisiksi ”nollakorkojen” vaimentaessa tehokkaasti velanhoidon kustannuksia.

Työryhmän raportti esitteli myös kipupaketin käsitteen, jolla viitattiin julkista taloutta kriisin jälkeen vahvistaviin menoleikkauksiin, veronkiristykseen ja yleensä vaikeisiin raken-

teellisiin uudistuksiin. Aivan odotetusti käsite näyttää nopeasti löytäneen ja vakiinnuttaneen paikkaansa talouspolitiikkaa koskevassa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Kun ottaa huomioon työryhmän hyvin synkän arvion talouskehityksestä, kipupaketin rooli työryhmän työssä ei itsessään ole yllätys. Jos todella uskoo talouden jäävän kriisiin jälkeen joka tapauksessa pysyvästi aiempaa selvästi heikommaksi, tosiasioiden tunnustaminen ja tilanteeseen reagointi karvailla lääkkeillä ilman vitkuttelua on perusteltu toimintatapa. Toistaiseksi tiedämme kuitenkin vain sen, että talous ei kriisin akuuteimmassa vaiheessa supistunut läheskään yhtä paljon kuin alun perin arvioitiin.

Epidemian koettelemassa taloudessa tulisi korostua pelon voittaminen, kansalaisten tulevaisuudenuskon säilyttäminen ja epätasaisesti jakautuvan kriisilaskun tasaaminen poikkeuksellisessa makrotaloudellisessa ympäristössä. Kipupakettia kiireellisempi tehtävä hallitukselle olisi kaiketi työllisyyspaketti. □

Kirjallisuus

- European Commission (2020), *European Economic Forecast, Autumn 2020*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Tervala, J. (2020), ”Koronapandemian arvioidut talousvaikutukset eri vaihtoehtoissa”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 116: 227–237.
- Valtiovarainministeriö (2020), *Taloudellinen katsaus, Syksy 2020*, Valtiovarainministeriön julkaisuja 2020: 70.
- Vihriälä, V., Holmström, B., Korkman, S. ja Uusitalo, R. (2020), *Talouspolitiikan strategia koronakriisissä*, Valtioneuvoston julkaisuja 2020: 13.